

VEDLEGG

**DET KONGELEGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT**

Statsråden

Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Dykkar ref
HM/IHM

Vår ref
24/774-

Dato
12. april 2024

Dokument 8:122 S (2023-2024) - Representantforslag om å ta bedre vare på matjorda

Eg viser til brev frå Stortingets næringskomité datert 4. april 2024 og til representantforslag 8:122 S (2023-2024) om å ta betre vare på matjorda.

Stortinget har nyleg vedteke ein ny nasjonal jordvernstrategi, etter framlegg frå regjeringa. Strategien inneheld eit nytt og skjerpa nasjonalt mål for omdisponering av dyrka jord, og nye konkrete tiltak for å nå målet. Jordvernmålet er no sett til maksimalt 2000 dekar omdisponert dyrka jord per år, og målet skal vere nådd innan 2030. Sidan det første gong vart sett eit jordvernmål i 2004 har årleg omdisponering gått gradvis nedover frå over 11000 dekar pr år. Eit tydeleg mål er eit viktig tiltak i seg sjølv.

Den nye jordvernstrategien inneheld ei rekkje tiltak for å nå jordvernmålet, og regjeringa er i gong med å gjennomføre strategien. I *Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2023–2027*, understrekar regjeringa at bevaring av dyrka jord er ei nasjonal interesse. Regjeringa forventar at fylkeskommunar og kommunar bidreg til å styrkje jordvernet og at arealforvaltninga bidreg til å nå målet om redusert omdisponering av matjord i samsvar med jordvernstrategien.

Under følgjer kommentarar til forslaga i representantforslaget. Svaret er utarbeidd i samarbeid med Kommunal- og distriktsdepartementet og Samferdselsdepartementet.

- 1. Stortinget ber regjeringa sikre at dispensasjon fra vernet av matjord kun kan gis av en nasjonal planmyndighet.**

Etter jordlova må dyrka jord ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon. Slike areal kan likevel bli omdisponert etter plan- og bygningslova, ved at områder blir lagt ut til anna føremål i bindande arealdel av kommuneplan eller i reguleringsplan. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter plan- og bygningslova skjer i hovudsak gjennom kommunale planprosessar der kommunen vedtek ei arealdisponering som inneber at eit areal kan nyttast til anna enn jordbruk.

Kommunane har ein særskild viktig rolle i varetaking av jordvernet i arealplanlegginga. Det er dei kommunale politikarane som sit med lokalkunnskapen, og som er dei næraste til å gjere avvegingar i den enskilde saka med omsyn til arealdisponering. Regjeringa har gjeve tydelege forventningar om korleis jordvernet skal varetakast. I *Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2023–2027* understrekar regjeringa at bevaring av dyrka jord er ei nasjonal interesse. Regjeringa forventar at fylkeskommunar og kommunar bidreg til å styrkje jordvernet og at arealforvaltninga bidreg til å nå målet om redusert omdisponering av matjord i samsvar med jordvernstrategien. I tillegg sende eg den 29. januar i år saman med Kommunal- og distriktministeren brev til kommunepolitikarane, der eg minna om det ansvaret dei har for korleis landbruksareala blir forvalta.

I samband med kommunane si arealplanlegging har statsforvaltarene ei viktig rolle. Dei skal, i tillegg til å gje råd og rettleiing til kommunane, medverke i arealplanlegginga og vurdere om dei skal fremja motsegn mot planforslag som bryt med nasjonale omsyn, mellom anna omsynet til jordvern. Eitt av grunnlaga for slike motsegner kan vere signal som er gjevne i statlege planretningslinjer.

Regjeringa sende nyleg på høyring forslag til nye statlege planretningslinjer for arealbruk og mobilitet, som skal erstatte dei statlege planretningslinjene for samordna bustad-, areal- og transportplanlegging. Forslaget seier mellom anna at jordvern bør vere eit overordna omsyn i arealplanlegginga, og at det bør vurderast å oppheve gamle planar som inneber omdisponering av dyrka jord, og at desse areala vert ført attende til LNFR-føremål.

Eg meiner at regjeringa har ein tydeleg politikk for å vareta matjord, og legg til grunn at kommunane følgjer opp dei nasjonale føringane. Systemet me har i dag, med kommunane som planmynde og med statsforvaltarane som motsegnsmunde, meiner eg gjer ein god føresetnad for at den nasjonale jordvernpolitikken blir følgd opp i arealplanlegginga. Eg tilrår difor at representantforslaget punkt 1 ikkje blir vedteke.

2. Stortinget ber regjeringa legge fram forslag til endringar i jordlova som gir en vesentlig innstramming av muligheten for dispensasjoner fra det generelle kravet om at matjord ikke skal brukes til andre formål enn matproduksjon.

Jordlova inneheld eit forbod mot å omdisponere dyrka jord til anna enn matproduksjon. Kommunen kan dispensere frå forbodet dersom det ligg føre særlege grunnar for det. I 2022 var det totale arealet som blei omdisponert etter jordlova og plan- og bygningslova på 3.509 dekar. Av dette blei 788 dekar vedtatt omdisponert etter jordlova. Dette var den lågaste

omdisponeringa etter jordlova sidan KOSTRA-rapporteringa starta i 2005. Tala tyder på ei utvikling der kommunane sjølv gjennom sin praksis legg til rette for innstrammingar. Eg er derfor ikkje samd med forslagsstillarane i at det er grunnlag for å skjerpe inn reglane om omdisponering i jordlova vesentleg. Eg tilrår difor at representantforslaget punkt 2 ikkje blir vedteke.

Eg meiner likevel at det er nødvendig å vurdere om andre verkemiddel for å kontrollere omdisponeringa kan gi betre vern om matjorda enn dei eksisterande reglane i jordlova. Eg vil difor setje i gang eig arbeid med ein gjennomgang av jordlova. Målet med gjennomgangen vil vere å styrke jordvernet generelt ved å sjå på omdisponering som i dag ikkje er underlagt offentleg kontroll slik som landbruket si eiga nedbygging. Eit anna mål er å forsterke vernet om særleg viktige matproduserande areal. Dette er areal med stort potensial for matproduksjon som ofte ligg nær større byar og tettstadar, og difor er særleg utsett for omdisponering og nedbygging.

3. Stortinget ber regjeringa sette et mål om at statlige samferdselsprosjekt ikkje skal føre til tap av dyrka mark.

Eitt av tiltaka i jordvernsstrategien er at regjeringa vil følgje opp arbeidet med jordvernsinteressene i gjennomføringa av Nasjonal transportplan. Eit anna tiltak er at regjeringa vil vidareføre arbeidet med å prøva ut mildnande og kompensierende tiltak i samferdselsprosjekt.

I ny Nasjonal Transportplan (NTP) 2025–2036 som vart lagt frem 22. mars 2024 er det teke grep for å sikre omsynet til jordvern. Beslag av dyrka mark vil bli vurdert særskilt for å bidra til at jordvernmålet blir nådd. Dyrka mark har ulik kvalitet basert på jordsmonn, klima, arrondering m.m. Samferdselsdepartementet vil vektleggja dette når jordvern skal vurderast opp mot andre omsyn i planprosessane. Områdar for matkorn og grønsaker har større betydning for mattryggleiken enn område der det blir dyrka grovfôr.

Nedskalering av samferdselsprosjekt vil påverke omdisponering av dyrka mark framover, og var ein del av grunnlaget for å setja jordvernmålet til 2 000 dekar. Samferdselsdepartementet endra i 2023 vegnormalane m.a. for å auka fleksibiliteten, slik at utbyggjarane i større grad enn tidlegare kan gjenbruke eksisterande veg når det blir bygd nye vegar. Dette kan bidra til å reduserte arealinngrep og utslepp i byggjefasen. Vidare vil det gi reduserte naturinngrep, og bidra til å nå jordvernmålet.

Byveksttaltalane kan bidra til å redusere nedbygginga av jordbruksareal gjennom å leggje til rette for fortetting og transformasjon i område som allereie er bygd ut, og gjennom effektiv bruk av areala rundt kollektivknutepunkt. Regjeringa vil vidareføre samordna areal- og transportplanlegging i byveksttaltalane i dei største byområda.

På same måte som for naturmangfald, vil tiltakshierarkiet ligge til grunn for jordvernet. Nye vegnormalar bidreg til at det blir lettare å unngå omdisponering av dyrka jord i planprosessen. I anleggsarbeidet blir det lagt opp til å ta vare på matjord ved t.d. å flytta

denne til område med dårlegare jordkvalitet. Det har likevel vist seg krevjande å halde oppe jordas produksjonsevne ved flytting. Transportverksemdene set krav i utbyggingskontraktane til handtering og mellomlagring av landbruksjord slik at kvaliteten på jord- og landbruksareal blir halden oppe best mogleg.

Eg viser til desse tiltaka og tilrår difor at representantforslaget punkt 3 ikkje blir vedteke.

4. Stortinget ber regjeringa øke tilskuddet til utarbeidelse av kommunale jordvernstrategiar

Kommunane forvaltar det meste av arealene gjennom kommunal planlegging. Viss kommunane lagar sine eigne jordvernstrategiar, skapar det merksemd og forståing for dyrka mark, og gir kunnskap om verdien av areala. Ordninga med tilskott til kommunale jordvernstrategiar vart etablert i 2022 som eit tiltak under revidert nasjonal jordvernstrategi. Det blei i 2022 løyvd 1,0 mill. kroner til ordninga, og heile løyvinga blei brukt. I 2023 blei det løyva 1,497 mill. men heile potten vart ikkje brukt opp grunna få søknader.

Det er hausta positive erfaringar med ordninga, og Landbruks- og matdepartementet har difor lagt opp til å føre ordninga vidare med ei styrkt ramme. I budsjettet for 2024 er ramma på 1,85 mill.

5. Stortinget ber regjeringa utrede en belønningsordning for kommuner som tilbakefører jordbruksareal som er avsatt til utbyggingsformål i kommunale planer, til LNFR-formål.

Oppdaterte samfunns- og arealplanar er viktige for at utviklinga skal gå i den retninga kommunen ønskjer samstundes som nasjonal og regional arealpolitikk blir fylgt opp. Regjeringa forventar at kommunane vurderer om tidlegare godkjent arealbruk skal endrast av omsyn til klima, naturmangfald, kulturmiljø, jordvern, reindrift, klimatilpassing, samfunnsstryggleik og eit formålstenleg utbyggingsmønster, når dei reviderer kommuneplanens arealdel. Dette går fram av *Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging 2023-2027*. Eg viser og til brevet eg sende den 29. januar i år til kommunepolitikarane saman med Kommunal- og distriktsministeren, der vi minna om det ansvaret dei har for korleis landbruksareala blir forvalta. I brevet ber vi mellom anna om at kommunane, når dei reviderer arealdelen i kommuneplanen, vurderer om tidlegare godkjent arealbruk skal endrast av omsyn til jordvernet.

Når det gjeld påskjønning, vil eg vise til ordninga med tilskott til kommunale jordvernstrategiar, omtalt under forslag nr. fire. Eg viser og til ordninga med å dele ut ein nasjonal jordvernpris annan kvart år. Prisen skal framheva og motivera til nyskapande tiltak og planer som legg til rette for at kommunane i mindre grad omdisponerer dyrka mark. Prisen har ført til auka merksemd om jordvern og den har medverka til å få fram gode eksempel. Regjeringa vil føre vidare ein nasjonal jordvernpris. Eg meiner begge desse

ordningane kan nyttast til å påskjønne kommunar som fører tilbake areal av omsyn til jordvern.

Eg vil og nemne at for 2024 er tilskotsordninga for kommunal arealplanlegging for natur styrka med 50 millionar kroner over Klima- og miljødepartementet sitt budsjett. Nytt av året er at kommunane kan søke om tilskot til å gå gjennom eldre arealplanar og vurdere desse i tråd med oppdatert kunnskap om naturverdiar, såkalla «planvask» og vurdere å føre utbyggingsområde attende til LNFR. Eg tilrår difor at representantforslaget punkt 5 ikkje blir vedteke.

Med helsing

Geir Pollestad